

TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA ÇARPICI BULGULAR: GENÇ KADINLARIN İŞSİZLİKLE İMTİHANI

Seyfettin Gürsel*, Gökçe Uysal Kolaşın** ve Yazgı Genç***

Yönetici Özeti

Bu araştırma notunda işsizlik oranlarındaki toplumsal cinsiyet farklılıklarının 2005 – 2017 yılları arasındaki seyri HİA (Hanehalkı İşgücü Anketi) verileri kullanılarak incelenmektedir. Veriler bu dönem içerisinde kadın işgücüne katılım oranlarının önemli artışlar kaydettiğini göstermektedir. Ancak lise altı, lise ve meslek lisesi mezunlarının işgücündeki hızlı artışlarına rağmen işsizlik oranlarında kadınlar aleyhine genişleme gözlemlenmemektedir. Yükseköğrenimli kadınlar için ise durum farklıdır. Bu eğitim grubunda özellikle 20-29 yaş aralığındaki genç kadınlar ile aynı eğitim düzeyindeki erkeklerin işsizlik oranları arasındaki fark açılmıştır. Yükseköğrenim mezunu dolayısıyla vasıflı olmalarına karşın 20-29 yaş grubundaki kadınların istihdama erişim açısından karşılaştıkları güçlüklerin ve engellerin hem arz hem talep yönlü daha ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir.

Giriş

Bu araştırma notunda toplumsal cinsiyet ayrımında işsizlik oranlarının farkı incelenmektedir. Bilindiği üzere Türkiye’de kadın işsizlik oranı erkek işsizlik oranının belirgin ölçüde üzerindedir. İktisat yazınında bu alanda yapılan farklı çalışmalar mevcuttur. Uysal ve Gürsel (2018)¹ toplumsal cinsiyet ayrımında mevsim etkilerinden arındırılmış işgücü ve istihdam değişimlerini eğitim düzeyleri, işsizlik süreleri ve gençler itibari ile karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Şubat 2014-Kasım 2017 dönemini kapsayan Hanehalkı İşgücü İstatistikleri kullanılarak yapılan bu çalışmada kadın ve erkek işsizlik farkının özellikle Mart 2016-Kasım 2017 döneminde ciddi şekilde genişlediği belirtilmiştir. Bu gelişmenin lise ve yükseköğrenim düzeylerinden kaynaklandığını belirten yazarlar, yükseköğrenim düzeyindeki kadınların işgücünde yüksek ve artmakta olan payları nedeni ile sorunun çözümü için bu kadınların işgücü piyasasında ne gibi süreçlerden geçtiklerinin araştırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Yakın zamanda bu farktan bahseden Filiztekin (2018)² ise yükseköğrenim mezunlarının alanlarına göre işgücü piyasasındaki yerleri zaman içerisinde incelenmiştir. Yazar, artan üniversite sayısı ile birlikte işsizliğin de arttığına, lise ve yükseköğrenim düzeylerindeki işsizlik oranları arasındaki farkın giderek kapandığına dikkat çekmiştir. Diğer taraftan 25-29 yaşlarındaki genç yükseköğrenim mezunlarının lise mezunlarına kıyasla daha yüksek işsizlik oranlarına sahip olduğu belirtilmiştir. İşsizlik farklarındaki bu eşitsizliğin 30-34 yaş grubunda tersine dönmesi ile genç yükseköğrenim mezunlarının yüksek işsizlik oranının iş seçiminde daha yavaş davranmalarından kaynaklanabileceği belirtilmiştir.

*Profesör Dr. Seyfettin Gürsel, Betam, Direktör, seyfettin.gursel@eas.bau.edu.tr

** Doç. Dr. Gökçe Uysal, Betam, Direktör Yardımcısı, gokce.uysal@eas.bau.edu.tr

*** Yazgı Genç, Betam, Betam, Araştırma Görevlisi, yazgi.genc@eas.bau.edu.tr

¹ Gürsel, S., & Uysal, G. (2018). *Türkiye Ekonomisinde Kalkınma ve Dönüşüm Taner Berksoy’a Armağan*. İstanbul: Imge.

² Filiztekin, A. (2018). *Türkiye Ekonomisinde Kalkınma ve Dönüşüm Taner Berksoy’a Armağan*. İstanbul: Imge.

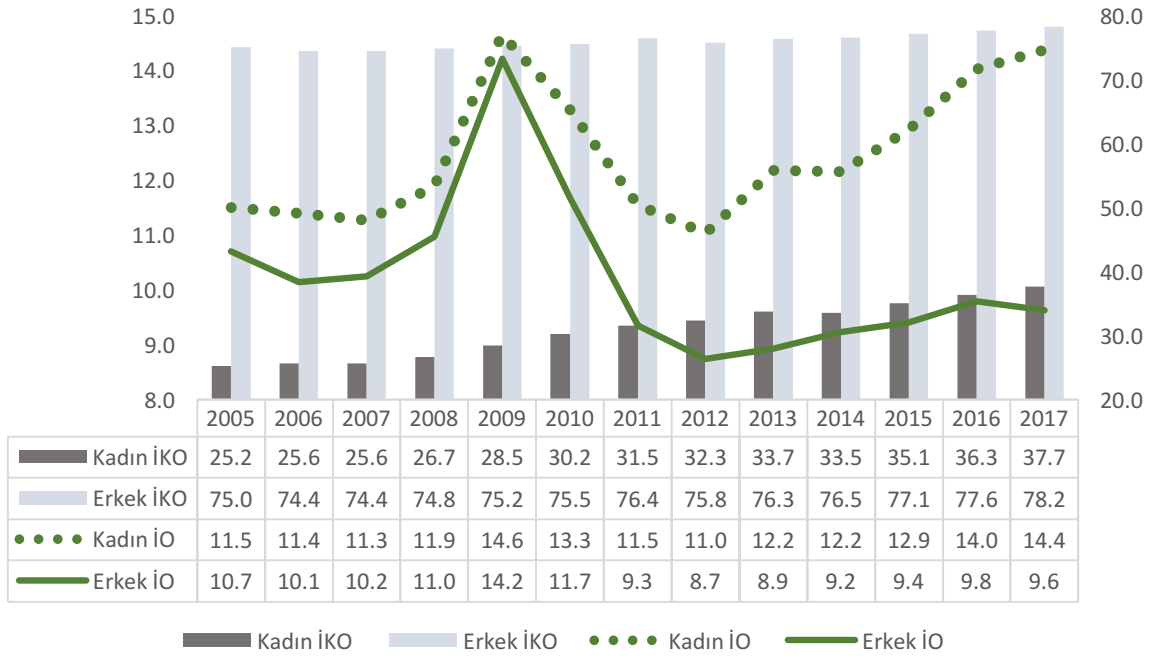
Bu çalışmalardan hareketle, bu araştırma notunda toplumsal cinsiyet ayrımında işsizlik oranlarındaki olumsuz ayrışma farklı eğitim düzeyleri için farklı yaş grupları itibari ile incelenmektedir. Bu ayrışma TK'in yıllık yayınladığı Hanehalkı işgücü Anketi (HHA) mikro verileri kullanılarak 2005-2017 dönemi boyunca incelenmektedir. 2014 yılından itibaren TK'in metodoloji değişikliği nedeni ile 2014 yılı ve sonrasında yeni işgücü serileri kullanılırken, 2013 ve öncesinde eski işgücü serileri kullanılmıştır. Dolayısıyla 2013 ncesi ve 2014 sonrası dönem arasında seviye karşılaştırması yapmak yerine oranlara odaklanmak daha doğru olacaktır.

Kadın işgücü ve işsizliğinde artış eğilimi

Son 12 yılı kapsayan 2005-2017 dönemi boyunca kadın ve erkek işgücüne katılım oranları mercek altına alındığında kadın işgücüne katılım oranlarında erkeklere kıyasla çok daha yüksek artışların yařandđı görülmektedir. Erkek katılım oranı yüzde 75,0'dan 78,2'ye yükselirken (3,2 yüzde puan), kadın katılım oranı yüzde 25,2'den 37,7'ye yükselmiştir (12,5 yüzde puan). Diğer taraftan, aynı dönemde kadın erkek işsizlik oranları benzer seyirler izlemiş fakat artış ve azalışların büyüklüklerinde yaşanan ciddi ayrışmalar kadın-erkek işsizlik farkının açılmasına neden olmuştur (şekil 1).

2008-2009 krizi işsizlik oranlarının en yüksek seviyelerine ulaştığı dönem olmasının yanı sıra işsizlikte cinsiyet farkının neredeyse kapandığı bir dönemdir. Bu dnenden sonra düşüş eğilimi gösteren kadın erkek işsizlik oranları karşılaştırıldığında erkek işsizlik oranlarındaki azalmanın kadınlara kıyasla çok daha kuvvetli olduğu görülmektedir. 2012 itibari ile işsizlik oranlarında gözlenen artış ise kadınlar için çok daha güçlü olmuştur. 2017 itibari ile kadınların işsizlik oranı yüzde 14,4 ile neredeyse 2009 krizinde görülen seviyeye (yüzde 14,6) ulaşırken, erkek işsizlik oranı ise yüzde 9,6 ile 2009 seviyesinin oldukça altındadır (yüzde 14,2). Bu gelişmeler doğrultusunda, 2009'da 0,4 yüzde puan olan kadın erkek işsizlik oranlarındaki fark 2017 itibari ile 4,8 yüzde puana yükselmiştir. işsizlik oranlarındaki bu değişimlerin iki alt kırılımda, eğitim düzeyleri ve yaş grupları itibariyle incelenmesi kadın işsizliğinde 2012 sonrasında gözlemlenen güçlü artışın kaynaklarına dair ipuçları içerebilir.

Şekil 1 : Kadın ve erkeklerde işsizlik ve işgücüne katılım oranları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)



Kaynak: Betam, HIA mikro veri 2005-2017

Eğitim Düzeyleri itibari ile kadın ve erkek işsizliği

2005-2017 döneminde kadın ve erkek genel işsizlik oranları arasındaki farklar eğitim düzeyleri itibariyle (Okuryazar olmayan³, Lise altı, Genel lise, Meslek lisesi ve Yüksek öğrenim) Tablo 1’de gösterilmektedir.⁴ İlk bakışta erkeklerde eğitim düzeyleri itibariyle genel işsizlik oranlarında büyük farklar olmadığı gözlemlenirken kadın işsizlik oranlarında büyük farklar dikkat çekmektedir; 2017 işsizlik oranları okuryazar olmayan erkeklerde yüzde 13,7 ile yüksek öğrenimli erkeklerde yüzde 8,7 arasında değişirken, okuryazar olmayan kadınların işsizlik oranı yüzde 4,3 ile genel lise mezunu kadınların işsizlik oranı olan yüzde 21,3 arasında değişmektedir (Tablo 1). Okuryazar olmayan kadınlarda işsizlik oranının çok düşük kalmasının nedeni bu kategorideki kadınların büyük çoğunluğunun tarımda istihdam ediliyor olmasıdır. Nitekim kadın istihdamının önemli bir bölümü (yüzde 27,2, Ek Tablo 3) tarımdadır. Bu oran okuryazar olmayan kadınlar için yüzde 69,7’dir. Diğer bir deyişle, okuryazar olmayan her 100 kadından 70’i tarımdadır. İstihdamdaki kadınların neredeyse yarısını oluşturan lise altı eğitim düzeyine sahip kadınların ise yüzde 42,9’u tarımda çalışmaktadır. Bu kategoride kadın ve erkek işsizlik oranları arasında dikkate değer bir fark olmamasının nedeni de lise altı eğitime sahip kadınların tarımdaki payının yüksekliğidir.

Tablo 1: Eğitim durumlarına göre genel işsizlik ve işgücüne katılım oranları (%) (15-64 yaş, 2017)

	Okuryazar olmayan		Lise altı		Genel Lise		Meslek Lisesi		Yüksek öğrenim	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İşsizlik	4,3	13,7	10,6	9,9	21,3	10,2	20,6	9,0	18,4	8,7
İKO	23,7	48,3	30,1	75,7	34,9	73,5	43,8	83,2	74,0	89,6

³ Okuryazar olmayan çalışan sayısının özellikle kadınlarda halen küçümsenmeyecek ölçüde yüksek olduğu not edilmelidir; 2005’de çalışan kadınların yüzde 12,8’i okuryazar değilken bu oran 2017’de yüzde 7,2’ye gerilemiştir (Ek Tablo 4).

⁴ Bu istatistiklerin 2005’ten itibaren zaman serileri Ek’te verilmektedir.

Buna karşılık, beklendiği gibi lise düzeyinde tarımda çalışan kadınların toplam kadın istihdamı içindeki payı yüzde 7-8 civarına inmekte, yüksek öğrenim düzeyinde de marjinalleşmektedir (Ek Tablo 3). Türkiye işgücü piyasasının dinamiklerini cinsiyet ayırımında incelemeyi amaçlayan bu araştırma notunda tarım dışı göstergelere odaklanmayı tercih ediyoruz. Çalışmanın devamında, “işsizlik oranından” “tarım dışı işsizlik oranı” anlaşılmalıdır.⁵

Eğitim düzeyleri itibari ile tarım dışı işsizlik oranları

Son 12 yıllık dönemde (2005-2017), eğitim düzeyleri itibariyle tarım dışı işsizlik oranları cinsiyet ayırımında incelendiğinde (Ek Tablo 2) bir yandan önemli yapısal özellikler diğer yandan da kadın ve erkek işsizlik oranlarının evriminde dikkat çekici farklılıklar gözlemlenmektedir. Dikkate aldığımız 5 farklı eğitim düzeyi için bu gözlemlerin değerlendirilmesine geçmeden önce genel görünümle ilgili iki noktaya dikkat çekmek istiyoruz. Okuryazar olmayanlar dışında kalan tüm eğitim seviyelerinde kadın işsizliği erkek işsizliğinden daha yüksektir. Kadın işsizliğinde en yüksek oranlar genel ve meslek lise mezunlarında görülürken erkeklerde en yüksek işsizlik oranı uzak ara okuryazar olmayanlar grubundadır. Diğer taraftan, kadın işsizliğinin en düşük olduğu kesim okuryazar olmayanlar iken erkek işsizliğinde en düşük oranlar yükseköğrenim mezunlarında görülmektedir.

Tablo 2: Kadınlarda ve erkeklerde eğitim durumlarına göre tarım dışı işsizlik oranları (%) (15-64 yaş, 2017)

	Okuryazar olmayan		Lise altı		Genel Lise		Meslek Lisesi		Yüksek öğrenim	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2017	12,8	20,3	17,2	12,1	22,8	10,9	21,8	9,6	18,6	8,9

Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005-2017

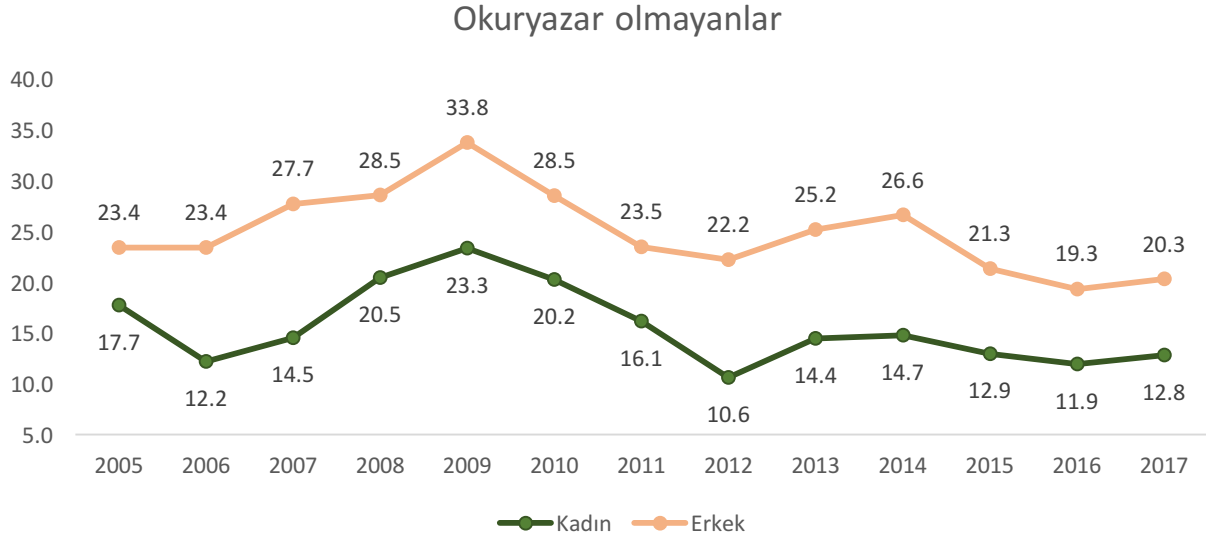
Okuryazar olmayan çalışanlarda istisnai durum

Okuryazar olmayanlar işgücü piyasasının çok sınırlı bir alt grubunu oluşturmaktadırlar. Bu grupta 2017 itibariyle erkek sayısı 138 bin, kadın sayısı da 185 bindir ve bu sayılar hızla erimektedir. Dolayısıyla üstünde uzun boylu durulmaya geçecek bir durum yoktur. Bu işgücü grubunun hem vasıf seviyesi çok düşüktür hem de daha yaşlı olduğu tahmin edilebilir. Erkekler büyük çoğunlukla geçici işlerde istihdam edilmektedir. Bu koşullarda beklenebileceği gibi erkek işsizlik oranı çok yüksektir. Kadınlarda ise sürpriz bir şekilde yüzde 72 oranında ücretli ve yevmiyeli çalışan olduğu görülmektedir. Ancak bu ücretli kadınların yarısından fazlasının “insan sağlığı” sektöründe (yüzde 55) istihdam edildiği, meslek olarak da “kişisel bakım hizmeti veren elemanlar” mesleğine mensup oldukları (yüzde 58) görülmektedir. İşsizlik oranının bu kesimde görece düşükliğünün önemli bir nedeninin bu kadınların kamu ücretiyle evde bakım hizmeti vermeleri olduğu tahmin edilmektedir.⁶

⁵ Tarımda işsiz sayısının çok düşük olduğu olgusundan her eğitim seviyesi ve yaş grubu için tarım dışı işsizlik oranları tarımda işsizliğin sıfır olduğu kabulüyle tarım işgücü=tarım istihdamı varsayımı altında hesaplanmıştır.

⁶ Bu konuya odaklanan bir bilgi notu Betam ekibi tarafından hazırlanmaktadır.

Şekil 2: Okuryazar olmayan kadın ve erkeklerin tarım dışı işsizlik ve işgücüne katılım oranları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)



İKO	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kadın	19,5	18,7	18,2	18,6	19,2	21,7	22,7	22,4	24,0	22,5	22,9	22,2	23,7
Erkek	55,8	53,5	50,3	50,3	52,3	52,2	52,6	48,0	46,8	48,5	46,5	46,4	48,3

Kaynak: Betam, HIA mikro veri 2005-2017

Lise altı çalışanlarda kadın-erkek işsizlik farkı durağan

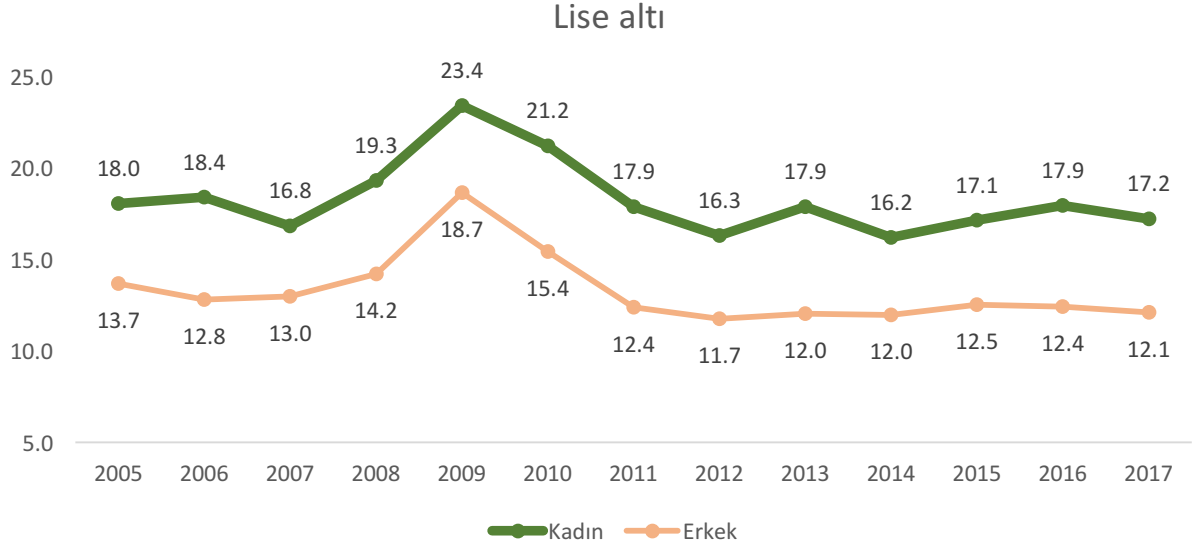
Lise altı eğitim düzeyinde kadın ve erkek işsizlik oranları arasında yapısal bir fark mevcuttur. İncelenen dönemde bu fark 3,8 ile 5,9 yüzde puan arasında seyretmiş, dönem başı ile sonu arasında da 0,8 yüzde puan ile nispeten ılımlı bir artış göstermiştir (Şekil 3). 2009 krizi ile birlikte yüzde 23,4 ile kadın işsizlik oranı, yüzde 18,7 ile de erkek işsizlik oranı en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Vasıfsız kadın ve erkek kesiminde işsizlik oranları 2009 sonrası düşme eğilimi göstermiştir. Geçtiğimiz 2016-2017 döneminde kadın işsizlik oranı 0,7 yüzde puan düşerek yüzde 17,2'ye, erkek işsizlik oranı ise 0,3 yüzde puan gerileyerek 12,1 olarak kaydedilmiştir.

Kriz sonrası dönemde kadın ve erkek işsizlik oranları arasındaki fark 4,7-5,9 yüzde puan bandında nispeten istikrarlı bir seyir izlemiştir (Şekil 3). Sonuç olarak, vasıfsız kadınların krizde patlayan işsizlik oranlarının ardından düşme eğiliminde olması iş bulmalarının nispeten kolay olduğu ve yapısal bir sorun gözükmediği yönünde yorumlanabilir. Bu gelişmeler çerçevesinde kadınların toplamda hızlı artan işsizlik oranlarının vasıfsız kadınlardan kaynaklanmadığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, vasıfsız kesimin işgücüne katılım oranları incelendiğinde, kadın işgücüne katılım oranının erkeklere kıyasla çok daha güçlü arttığı görülmektedir. 2005-2017 döneminde erkeklerin işgücüne katılım oranları yüzde 73,9-75,7 bandında durağan bir seyir izlerken, kadınlarda yüzde 20,8'den yüzde 30,1'e yükselerek 9,3 yüzde puanlık çok büyük bir artış kaydetmiştir. Bu aynı zamanda eğitim seviyeleri itibarıyla kadın katılımında kaydedilen en yüksek artıştır. Vasıfsız kadın işgücünde katılım oranlarında yaşanan bu güçlü artışın nedenleri şüphesiz araştırılması gereken önemli bir konudur. Diğer taraftan, işgücüne katılımdaki bu kuvvetli artışa rağmen kadın erkek işsizlik farkında gözlemlenen durağanlık

ayrıca not edilmelidir. Vasıfsız kesime ilişkin ortaya çıkan bu sorular bu araştırma notunun kapsamı dışında da olsa konuya ilişkin hipotezlerden sonuç bölümünde bahsedilecektir.

Şekil 3: Lise altı düzeyinde kadın erkek tarım dışı işsizlik ve işgücüne katılım oranları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)



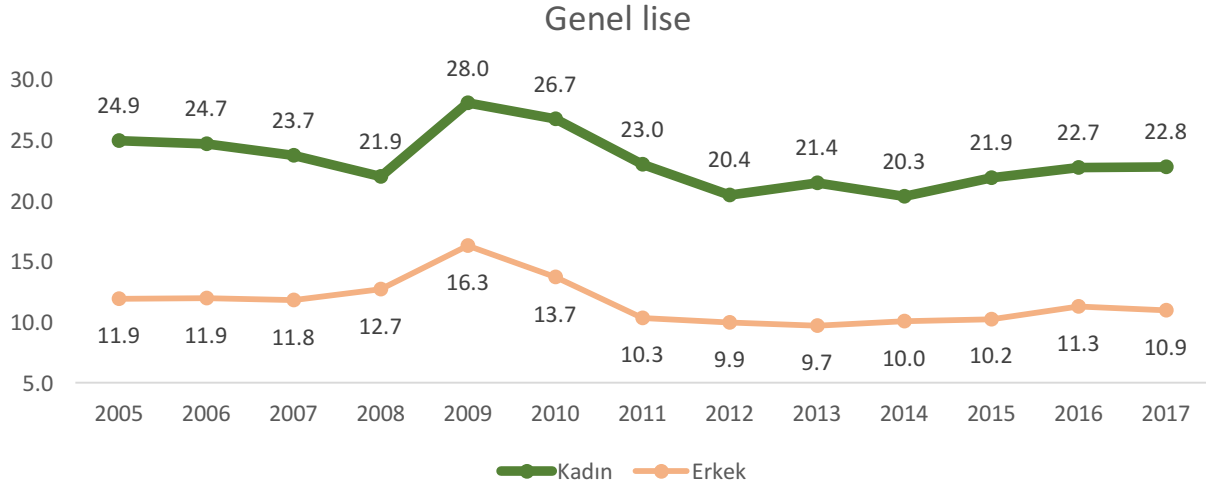
İKO	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kadın	20,8	21,0	20,6	21,2	23,0	25,1	26,5	27,0	27,8	27,4	28,5	29,3	30,1
Erkek	74,7	73,9	74,0	74,1	73,9	74,1	74,9	74,0	74,1	74,4	74,5	74,9	75,7

Kaynak: Betam, HIA mikro veri 2005-2017

Genel lise mezunlarında kadın-erkek işsizlik farkı yüksek

Genel lise düzeyinde kadın erkek işsizlik farkı oldukça yüksek bir seviyeye yükselmekte ancak zaman içinde lise altında olduğu gibi durağan bir seyir izlemektedir (Şekil 4). Başlangıç yılı olan 2005’de işsizlik oranı farkı 13 yüzde puan olup ilk yıllarda azalarak 2008 yılında 9,2 yüzde puana kadar gerilemiş ancak krizle birlikte 11,7 yüzde puana yükselen fark 2017 yılına kadar durağan seyretmiştir. Dönem sonunda kadın-erkek işsizlik oranı farkı 11,9 yüzde puandır. Not edilmesi gereken bir diğer nokta lise eğitim düzeyindeki kadınların işgücüne katılım oranlarının da vasıfsız kesime kıyasla daha az artmış olmasıdır. 2005’de yüzde 27,2 olan kadın işgücüne katılım oranı 7,7 yüzde puan artarak 2017’de yüzde 34,9’a yükselmiştir. Bu artışın kaynakları araştırılmalıdır. Lise eğitim düzeyindeki erkek işgücüne katılım oranında nispeten güçlü bir artış (yüzde 67,3’den 73,5’e) dikkat çekmektedir. Ancak genel lise mezunu kadın işgücündeki yüksek artışın bu eğitim seviyesine sahip erkeklerle olan işsizlik oranı farkının açılmasına neden olmadığını vurgulamak gerekir.

Şekil 4: Genel lise düzeyinde kadın erkek tarım dışı işsizlik ve işgücüne katılım oranları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)



İKO	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kadın	27,2	28,3	28,9	29,6	31,0	30,9	30,9	31,1	32,5	32,4	33,3	34,4	34,9
Erkek	67,3	67,0	65,7	66,9	70,2	69,2	70,8	70,1	71,4	72,7	73,0	73,0	73,5

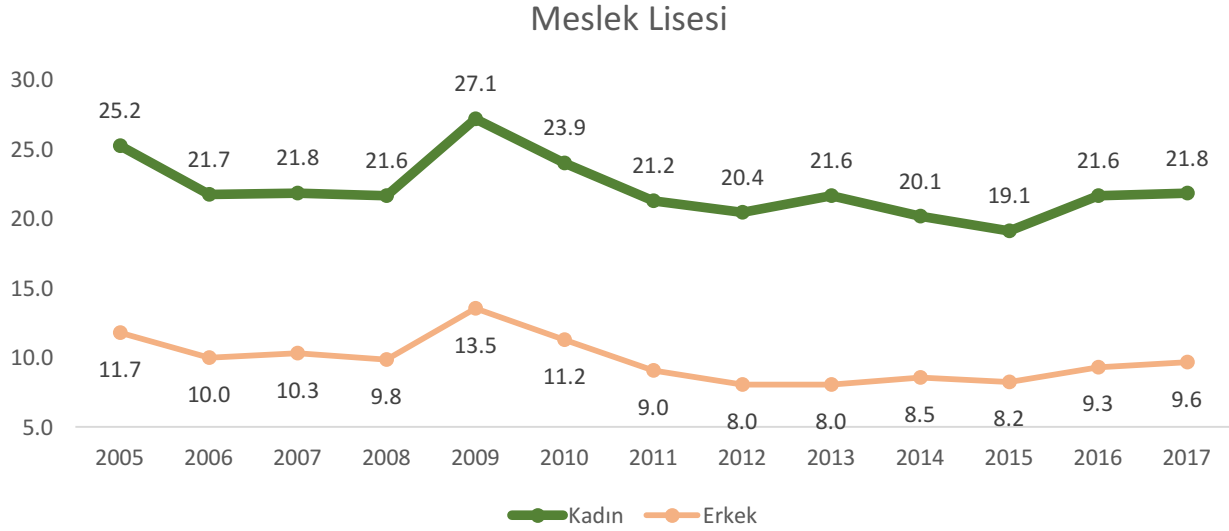
Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005-2017

Meslek Lisesi mezunlarında kadın-erkek işsizlik farkı da yüksek

Bu araştırmanın sürpriz sonuçlarından bir diğeri de meslek lisesi mezunları arasında kadın-erkek işsizlik farkının geneli lise mezunlarına kıyasla biraz daha yüksek olmasıdır. Bu durumun sebeplerinden biri kadınlar arasında en yüksek işsizlik oranının meslek lisesi mezunları arasında olmasıdır. Dikkat çeken ikinci nokta da kadın-erkek işsizlik oranı farklarının durağan bir seyir izlemesidir. 2005 yılında 13,5 yüzde puan olan bu fark kriz sırasında 13,6 yüzde puana yükselmiş, 2017 yılında da ancak 12,2 yüzde puana gerilemiştir (Şekil 5).

Diğer taraftan, meslek lisesi eğitim düzeyindeki kadınların da işgücüne katılım oranı lise düzeyindekilere benzer bir seyir izlemiştir. Dönem başlangıcında yüzde 37,7 olan kadın katılım oranı dönem sonunda yüzde 43,8'e 6,1 yüzde puan artmıştır. Ancak meslek lisesi mezunu kadınlarda katılım oranının geneli lise mezunlarına kıyasla belirgin ölçüde (yaklaşık 9 yüzde puan) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç meslek lisesi eğitiminin geneli lise eğitime kıyasla daha piyasa yönlü vasıf kazandırdığı izlenimini vermektedir. Ancak işsizlik oranları daha düşük değildir. Bu kesimde erkeklerin yüksek işgücü katılım oranlarına sahip oldukları (yüzde 80 üzeri) buna karşılık işsizlik oranlarının geneli lise mezunlarına kıyasla belirgin ölçüde düşük olmadığı görülmektedir. Meslek lisesi sayısının azlığından çok piyasa talebine uygun vasıf kazandırmadığı, özellikle kadınlarda, önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 5: Meslek Lisesi düzeyinde kadın erkek tarım dışı işsizlik ve işgücüne katılım oranları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)



İKO	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kadın	37,7	37,5	37,5	39,5	40,3	40,7	40,2	39,3	40,4	41,0	42,1	42,6	43,8
Erkek	82,6	81,5	82,2	82,1	82,8	83,0	83,3	82,4	83,0	82,3	82,9	83,7	83,2

Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005-2017

Yüksek öğrenim mezunlarında kadın işsizliğinin endişe verici artışı

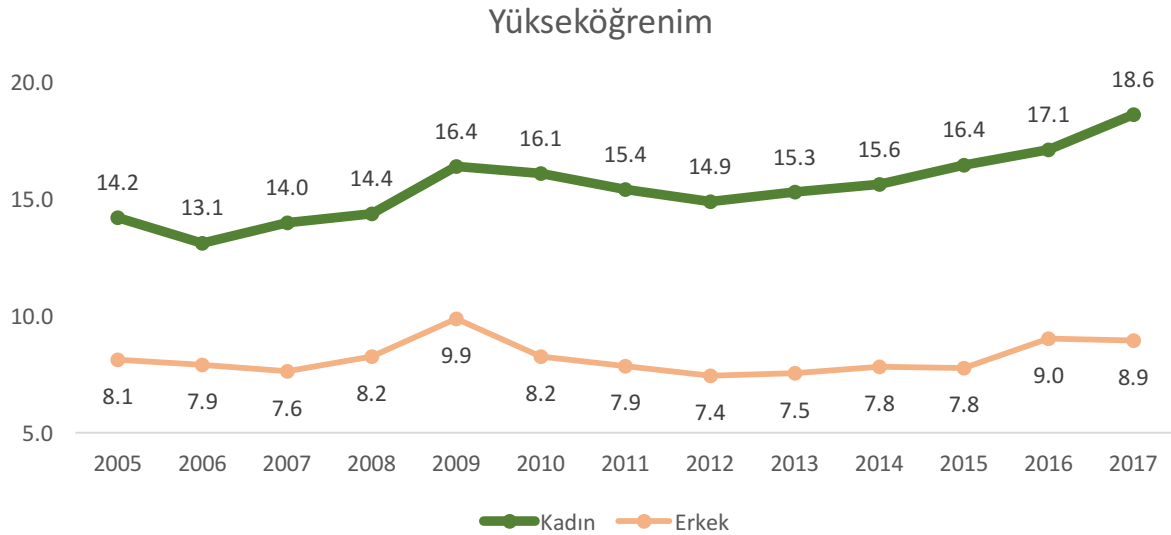
Eğitim seviyelerine göre kadın ve erkek işsizlik oranlarında, yükseköğrenim düzeyi oldukça farklı bir seyir izlemiştir (Şekil 6). Diğer eğitim düzeylerinin aksine, yükseköğrenim mezunu kadınlarda işsizlik oranı belirgin bir artış trendi sergileyerek incelenen dönemde (2005-2017) yüzde 14,2'den 18,6'ya yükselmiştir. Bu dönemde erkek işsizlik oranının yüzde 9 civarında inişli çıkışlı ama yatay bir seyir izlemesi sonucunda yüksek öğrenim mezunları kesiminde kadın-erkek işsizlik oranı arasındaki fark 6,1 yüzde puandan 9,7 yüzde puana yükselmiştir (Şekil 6). Toplam düzeyde kadın işsizliğinin erkek işsizliğine kıyasla artış eğiliminde olmasının yüksek öğrenimli kadın işsizliğinde yaşanmakta olan artıştan kaynaklandığı açıktır.⁷

Diğer taraftan bu kesimin işgücüne katılım oranları incelendiğinde, kadın işgücüne katılım oranının krizden bu yana sadece 1,9 yüzde puan arttığı görülmektedir. Bu artış diğer eğitim seviyelerinde gerçekleşen artışların oldukça gerisindedir ama zaten yüksek bir katılım oranı söz konusu olduğundan anlaşılabilir. Ayrıca bu eğitim düzeyinde Türkiye ile Yunanistan ve İtalya gibi Avrupa'nın en düşük kadın katılım oranlarına sahip ülkeleri arasında bir fark olmadığını hatırlatmak isteriz. Bununla birlikte katılım oranında belirgin bir artış olmaması yüksek öğrenimli kadın işgücünün artmadığı anlamına gelmez. Aksine işgücü piyasasına her yıl yaklaşık 175 bin yüksek öğrenimli kadın katılmaktadır. Ancak daha düşük eğitim seviyelerinde katılan kadınların istihdamında mevcut yapısal engellerin dışında ilave güçlükler gözlemlenmezken yüksek öğrenimli kadınların istihdamının zaman içinde yapısal engellerin dışında ilave güçlüklerle karşılaştıkları anlaşılmaktadır.

⁷ Tarım dışı kadın istihdamı içinde yüksek öğrenimli kadınların payının 2017 itibariyle yüzde 39'a yükseldiği not edilmelidir.

Yüksek öğrenim kesiminde kadınların aleyhine gerçekleşen bu olumsuz tablonun kaynakları ile ilgili bazı ipuçları yakalayabilmek için yüksek öğrenimli kesimde kadın ve erkek işsizliği yaş grupları kırılımında incelenmektedir.

Şekil 6: Yükseköğrenim düzeyinde kadın erkek tarım dışı işsizlik ve işgücüne katılım oranları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)



İKO	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kadın	69,9	70,1	70,7	71,3	72,1	72,1	71,9	72,1	73,4	72,6	72,9	72,6	74,0
Erkek	86,2	85,6	85,7	85,9	86,4	87,1	88,1	87,8	89,0	88,3	89,4	89,3	89,6

Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005-2017

Eğitim ve yaş grupları ayırımında kadın erkek işsizlik farklılıkları

Tablo 3'te farklı eğitim seviyeleri ve farklı yaş gruplarına göre işsizlik oranları ve 2005-2017 değişimleri verilmektedir. Her bir yaş grubu ve eğitim seviyesi için hem kadınların hem erkeklerin işsizlik oranları 2005 ve 2017 yılları için verilmekte, yine her bir yaş ve eğitim grubu için kadın erkek işsizlik oranları arasındaki farkın seyri hesaplanmaktadır. Örneğin, 20-29 yaş grubundaki yüksek öğrenim mezunu kadınların işsizlik oranları 2005 yılında 23,2'den 2017 yılında 29,6'ya yükselmiştir. Aynı gruptaki erkeklerin işsizlik oranları ise yüzde 17,8'den yüzde 17,5'e gerilemiştir. Bu gelişmeler sonucunda 20-29 yaş grubu üniversite mezunları arasındaki kadın erkek işsizlik farkı 6,7 yüzde puan $((29,6-23,2) - (17,5-17,8)) = 6,7$ artmıştır.

Yaş ve eğitim grupları arasındaki farklılıkları dikkate alan bu veriler ışığında, kadın erkek işsizlik oranlarındaki genişlemenin özellikle 20-29 yaş yüksek öğrenim mezunlarında olduğu görülmektedir. Bu grupta kadınlar arasında işsizlik oranının yüzde 30'a dayanmış olması çok endişe verici bir gelişmedir. Yine yüksek öğrenim mezunları arasında, 30-44 yaş grubunda da işsizlik oranlarındaki kadın erkek farklarının açıldığı görülmektedir; ancak bu grupta işsizlik oranları seviye olarak nispeten daha düşük seyretmektedir.

İşsizlik oranlarında kadın erkek farklılıklarının genişlediği diğer alt gruplar ise 30-44 ile 45-64 yaş gruplarındaki genel lise mezunlarıdır (sırasıyla yüzde 3,5 ve yüzde 3,4). Özellikle genel lise mezunu kadınlar arasında işsizlik oranının 30-44 yaş grubu için bile yüzde 20 civarında olması şaşırtıcıdır. Daha

genel olarak 45-64 yaş grubunda en çok lise mezunu olan grupların işsizlik oranlarında kadınların aleyhine gelişmeler göze çarpmaktadır. Bu duruma aşağıda tekrar değinilecektir.

Tablo 3: Kadın ve erkeklerde eğitim ve yaş durumlarına göre tarım dışı işsizlik oranları (%)

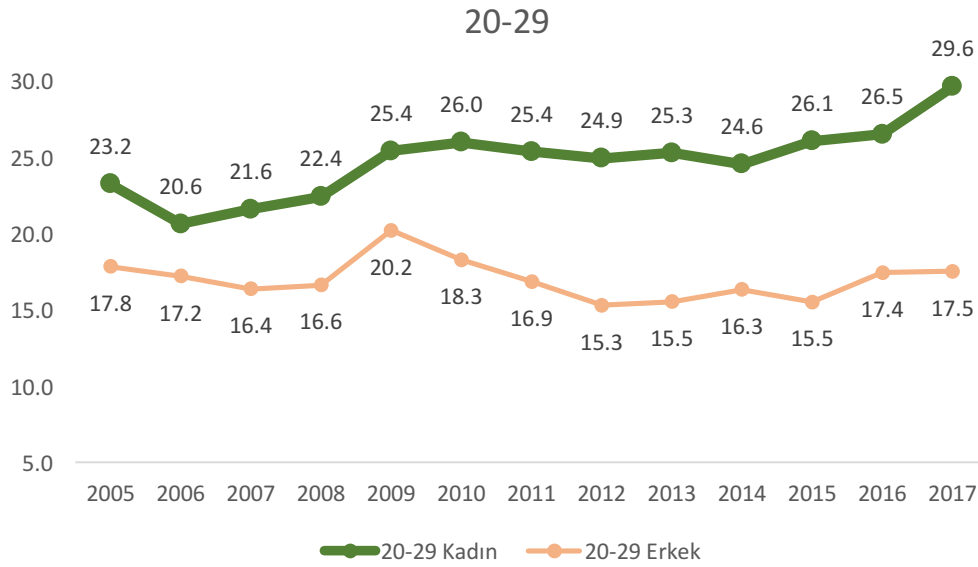
	20-29			30-44			45-64		
	Kadın	Erkek	(K ₁₇ -K ₅) -	Kadın	Erkek	(K ₁₇ -K ₅) -	Kadın	Erkek	(K ₁₇ -K ₅) -
			(E ₁₇ -E ₅)			(E ₁₇ -E ₅)			(E ₁₇ -E ₅)
YÜKSEK ÖĞRENİM									
2005	23,2	17,8		5,5	3,5		2,7	3,0	
2017	29,6	17,5	6,7	10,8	5,2	3,5	5,2	4,8	0,6
GENEL LİSE									
2005	29,7	18,0		14,9	6,1		6,3	5,6	
2017	27,7	15,6	0,4	20,0	7,7	3,5	13,4	9,3	3,4
MESLEK LİSESİ									
2005	27,4	16,3		15,3	5,2		7,7	6,9	
2017	25,7	13,3	1,3	16,2	6,0	0,0	11,5	7,8	3,0
LİSE ALTI									
2005	21,4	17,1		16,4	11,4		11,1	11,9	
2017	22,6	16,1	2,3	17,2	9,6	2,6	12,9	11,0	2,8

Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005-2017

Yüksek öğrenimli genç kadınların işsizlik oranları

Yukarıdaki bulgulara göre yüksek öğrenimli 20-29 yaş grubu diğer yaş gruplarıyla belirgin ölçüde yüksek bir işsizlik oranına sahiptir. Bu oranın seyri Şekil 7’de verilmektedir. Yüksek işsizlik oranları ilk iş girişlerde yaşanan zorluklarla ve iş yaşamının ilk yıllarına özgü istikrarsızlıklarla kısmen açıklanabilir. Buna karşılık genç kadınlarda işsizlik oranı erkeklere kıyasla daha başlangıçta oldukça yüksektir. 2005 yılında bu oran kadınlarda yüzde 23,2 erkeklerde yüzde 17,8 olup fark 5,4 yüzde puandır. İzleyen 12 yılda erkek işsizliğinde konjonktür dışı bir artış gözlemlenmezken kadınlarda belirgin bir artış ortaya çıkmış ve 2017 yılına gelindiğinde kadın-erkek işsizlik oranı farkı 12,1 yüzde puana yükselmiştir.

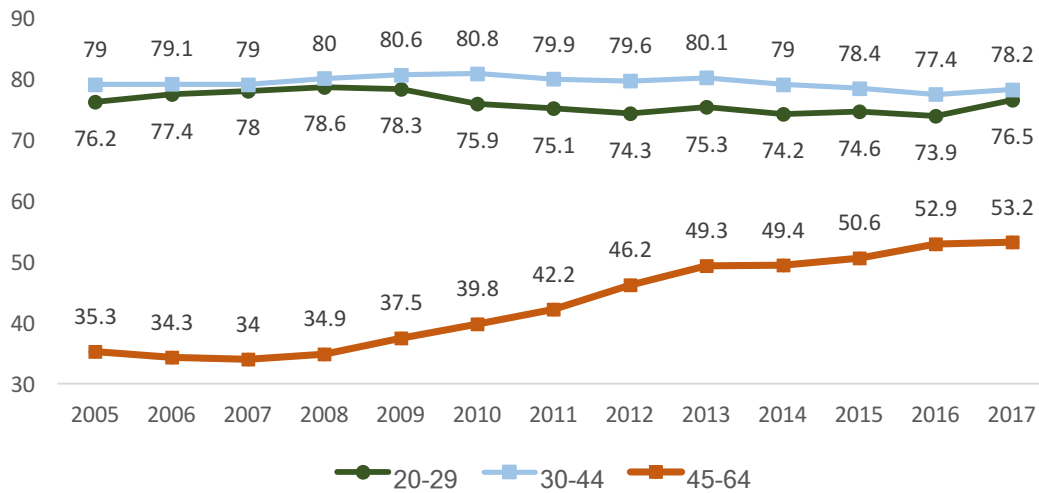
Şekil 7: 20-29 yaşlarındaki üniversite mezunlarının işsizlik oranları (%) (2005-2017)



Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005-2017

Bu noktada yüksek öğrenimli kadınların işgücüne katılım oranlarına farklı yaş gruplarında bakmak önemli ipuçları içerebilir. Şekil 8'deki veriler, bu süre zarfında yüksek öğrenimli kadınların işgücüne katılım oranlarındaki en önemli değişikliğin 45 yaş üzerindeki kadınların işgücünde kalmaları olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle bu yaş grubundaki kadınların emekliliğinin ertelenmesinin işgücüne katılım oranlarına yansıdığını göstermektedir. Emeklilik yaşına kadar işgücünde kalmaya devam eden kadınların daha istikrarlı işlerde istihdam edilegeldiklerinden işgücünde kalmaya devam ettikleri düşünülebilir.⁸

Şekil 8: Yaş gruplarına göre yükseköğrenim mezunlarının işgücüne katılım oranları



Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005-2017

⁸ Zira bu yaşlara gelinceye kadar kadınlarının önemli bir bölümü evlilik ve bakım sorumlulukları gibi nedenlerle işgücü piyasasını terk ederler.

Sonuç

Bu araştırmada yapılan analizin sonuçlarına göre işsizlik oranlarındaki toplumsal cinsiyet farklılıklarının kadınlar aleyhine bozulmasının özellikle 20-29 yaşlarında yüksek öğrenimli genç kadınların işsizlik oranlarının nispeten hızlı artmasının sonucu olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi Türkiye işgücü piyasası koşullarında yüksek, yaşı genç bu kadınların işsizlik oranlarının bu kadar yüksek olması şaşırtıcıdır.⁹ Bu çerçevede üniversite mezunu genç kadınların iş bulmakta ve girdikleri işlerde istikrar kazanmalarında karşılaştıkları engeller olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yüksek işsizlik oranlarında hem arz yönlü hem de talep yönlü sorunlar söz konusu olabilir. 20-29 yaş grubu ile 30-44 yaş grubu arasında işgücüne katılım oranları açısından önemli farklar yoktur. Ancak Türkiye koşullarında 20-29 yaş aralığında Türkiye'deki kadınların büyük kısmının evlendiği ve çocuk sahibi olduğu söylenebilir. Arz açısından bu daha esnek çalışma koşullarının olduğu işlere yönelmeyi getirebilir. Bakım sorumluluklarının kadınların üzerinde olduğu koşullarda kadınların daha esnek çalışma koşullarına yöneldikleri sıklıkla görülmektedir. Türkiye işgücü piyasasında ise güvenceli esnek çalışma olanakları oldukça kısıtlıdır. Diğer taraftan çocuk bakım sorumluluklarının kadınların üstünde olmasından kaynaklı kadın çalışanların firmalara maliyeti nispeten yüksektir. Bu sebeple yükselen maliyetlere firmada çalışan kadın sayısına bağlı bakım hizmetleri sağlanması, doğum izinlerinin ebeveynlik değil annelik üzerinden tanımlanması sayılabilir. Bu koşullar altında firmaların evlilik ve çocuk sahipliği yaşındaki kadınları işe almakta tereddüt ettikleri düşünülebilir. Eğitim seviyelerinin yüksek olması sebebiyle bu kadınların ağırlıklı olarak kayıtlı işler aradıkları, bu tarz maliyetlerin de kayıtlı işlerde kadınların aleyhine yükseldiği not edilmelidir.

Son olarak 45-64 yaş grubunda en çok lise mezunları arasındaki işsizlik oranları kadınların aleyhine genişlemiştir (Tablo 3). Öte yandan bu yaş grubundaki yüksek öğrenimli kadınların işsizlik oranları erkeklere kıyasla daha yüksek değildir. Ayrıca bu grubun işgücüne katılım oranları da hızlı bir şekilde artmaktadır (Şekil 8). Dolayısıyla bu gruptaki kadınların işgücü açısından verimli çağlarında oldukları sonucuna varılabilir. Emeklilik yaşının ötelenmesiyle birlikte lise mezunu nispeten yaşlı ve vasıf seviyesi görece düşük kadınların istihdama erişimlerinde sorunlar olabileceğine işaret etmektedir. Bu kadınların geçmiş iş tecrübeleri ve çalıştıkları mesleklerin daha ayrıntılı incelenmesi faydalı olacaktır.

⁹ 20-29 yaş grubunda işsizlik oranı en yüksek olan grup üniversite mezunu kadınlardır (yüzde 29,6). Aynı yaş grubunda genel lise mezunu kadınların işsizlik oranı yüzde 27,2, meslek lisesi mezunu kadınlarınkı yüzde 25,7, lise altı eğitim seviyesine sahip kadınlarınkı ise yüzde 22,6'dır.

Ek Tablo 1: Kadınlarda ve erkeklerde eğitim durumlarına göre genel işsizlik oranları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)

	Okuryazar olmayan		Lise altı		Genel Lise		Meslek Lisesi		Yüksek öğrenim	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2005	2,6	12,8	8,2	11,0	23,2	11,1	23,9	11,0	14,1	8,0
2006	1,8	13,3	8,8	10,4	23,0	11,2	20,9	9,4	13,0	7,8
2007	2,0	15,7	7,9	10,6	22,1	11,0	20,9	9,7	13,9	7,5
2008	2,8	17,3	9,1	11,6	20,6	11,9	20,6	9,2	14,3	8,1
2009	3,5	20,9	11,6	15,1	26,3	15,1	25,9	12,7	16,3	9,7
2010	2,8	16,5	10,5	12,4	25,0	12,7	22,5	10,6	15,9	8,1
2011	2,3	13,2	8,7	9,8	21,3	9,5	20,0	8,5	15,2	7,7
2012	1,7	12,0	8,2	9,2	19,0	9,2	19,4	7,5	14,7	7,3
2013	2,6	14,5	9,6	9,5	20,1	9,0	20,4	7,5	15,1	7,4
2014	3,4	16,2	9,5	9,7	19,0	9,3	19,3	8,0	15,5	7,7
2015	3,4	13,4	10,2	10,2	20,3	9,5	18,1	7,7	16,3	7,6
2016	3,8	13,3	11,1	10,1	21,1	10,5	20,6	8,7	16,9	8,8
2017	4,3	13,7	10,6	9,9	21,3	10,2	20,6	9,0	18,4	8,7

Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005-2017

Ek Tablo 2: Kadınlarda ve erkeklerde eğitim durumlarına göre tarım dışı işsizlik oranları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)

	Okuryazar olmayan		Lise altı		Genel Lise		Meslek Lisesi		Yükseköğrenim	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2005	17,7	23,4	18,0	13,7	24,9	11,9	25,2	11,7	14,2	8,1
2006	12,2	23,4	18,4	12,8	24,7	11,9	21,7	10,0	13,1	7,9
2007	14,5	27,7	16,8	13,0	23,7	11,8	21,8	10,3	14,0	7,6
2008	20,5	28,5	19,3	14,2	21,9	12,7	21,6	9,8	14,4	8,2
2009	23,3	33,8	23,4	18,7	28,0	16,3	27,1	13,5	16,4	9,9
2010	20,2	28,5	21,2	15,4	26,7	13,7	23,9	11,2	16,1	8,2
2011	16,1	23,5	17,9	12,4	23,0	10,3	21,2	9,0	15,4	7,9
2012	10,6	22,2	16,3	11,7	20,4	9,9	20,4	8,0	14,9	7,4
2013	14,4	25,2	17,9	12,0	21,4	9,7	21,6	8,0	15,3	7,5
2014	14,7	26,6	16,2	12,0	20,3	10,0	20,1	8,5	15,6	7,8
2015	12,9	21,3	17,1	12,5	21,9	10,2	19,1	8,2	16,4	7,8
2016	11,9	19,3	17,9	12,4	22,7	11,3	21,6	9,3	17,1	9,0
2017	12,8	20,3	17,2	12,1	22,8	10,9	21,8	9,6	18,6	8,9

Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005-2017

Ek Tablo 3: Eğitim düzeylerine göre tarımda çalışanların oranları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)

	2005		2017	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Okuryazar olmayan	51,9	87,4	37,9	69,7
Lise altı	22,2	59,3	20,3	42,9
Genel lise	7,9	9,1	7,8	8,1
Meslek Lisesi	6,6	6,7	6,8	7,0
Yükseköğrenim	2,1	0,8	2,4	1,4
Toplam	17,0	44,7	13,8	27,2

Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005, 2017

Ek Tablo 4: Eğitim durumlarına göre erkeklerin istihdamdaki payları (%) (15-64 yaş, 2005-2017)

	ERKEK						KADIN					
	Toplam	Okuryazar olmayan	Lise altı	Genel Lise	Meslek Lisesi	Yükseköğrenim	Toplam	Okuryazar olmayan	Lise altı	Genel Lise	Meslek Lisesi	Yükseköğrenim
2005	74,6	1,9	63,5	12,8	10,5	11,4	25,4	12,8	54,2	9,8	6,8	16,5
2006	74,3	1,8	62,7	12,2	11,3	12,0	25,7	12,1	52,8	9,8	7,5	17,8
2007	74,2	1,5	62,1	12,1	11,7	12,6	25,8	11,2	51,8	10,5	7,6	18,8
2008	73,6	1,5	61,7	11,8	11,7	13,3	26,4	10,5	51,2	10,2	7,8	20,2
2009	72,4	1,6	61,4	11,6	11,4	14,1	27,6	10,2	52,3	9,2	7,3	21,0
2010	71,6	1,5	61,6	11,1	11,0	14,7	28,4	10,6	53,6	8,5	7,0	20,3
2011	71,1	1,5	61,0	11,1	11,0	15,4	28,9	10,3	53,8	8,4	6,8	20,7
2012	70,5	1,4	59,3	11,1	11,4	16,8	29,5	9,7	52,5	8,5	6,7	22,6
2013	70,0	1,3	58,6	11,3	11,5	17,4	30,0	9,4	51,4	8,6	7,0	23,6
2014	70,2	1,4	58,1	11,1	11,3	18,1	29,8	9,0	50,6	8,6	7,1	24,7
2015	69,7	1,2	57,0	10,9	11,5	19,3	30,3	8,3	49,6	8,2	7,6	26,4
2016	69,3	1,2	55,7	10,9	11,9	20,4	30,7	7,3	48,6	8,3	7,7	28,2
2017	68,9	1,2	55,1	10,9	12,1	20,7	31,1	7,2	47,8	8,3	7,8	28,9

Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005, 2017

Ek Tablo 5: Yükseköğrenim mezunlarının yaş gruplarına göre işgücüne katılım oranları (%) (2005-2017)

UNV İKO (%)	20-29		30-44		45-64	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2005	76,2	87,9	79,0	98,3	35,3	66,8
2006	77,4	86,6	79,1	97,8	34,3	66,4
2007	78,0	87,5	79,0	98,0	34,0	65,5
2008	78,6	87,9	80,0	98,0	34,9	65,8
2009	78,3	88,3	80,6	98,1	37,5	66,1
2010	75,9	86,2	80,8	98,1	39,8	69,9
2011	75,1	87,4	79,9	98,3	42,2	71,0
2012	74,3	86,3	79,6	98,0	46,2	71,1
2013	75,3	87,4	80,1	98,2	49,3	73,3
2014	74,2	85,2	79,0	97,9	49,4	73,2
2015	74,6	87,9	78,4	98,0	50,6	74,2
2016	73,9	87,6	77,4	97,7	52,9	74,1
2017	76,5	88,4	78,2	97,5	53,2	75,3

Kaynak: Betam, HİA mikro veri 2005, 2017